

beweging, die zich mededeelt aan den aether en hem doet trillen of golven.

Dit nu geldt van het kunstlicht en ook van het natuurlijke.

Bij de hierboven vermelde opvatting omtrent de wording van het licht op den eersten Scheppingsdag, zou dus bij het *Daar zij licht* een Goddelijke Kracht op de door God geschapen aether zijn uitgegaan, welke als eerste oorzaak zijn trillende of golvende beweging wrocht en waarbij dan als tweede oorzaak voor het licht op onze aarde, de warmte van de zon, haar natuurlijke lichtbron, werkte.

Wezen wij er hierboven reeds op, hoe het wonder doen in al Gods werken ook hierin uitkomt, dat Hij met eenvoudige middelen zoo groote dingen tot stand brengt, dit blijkt dan ook bij wat de natuurstudie leert omtrent het wezen van het licht. Het licht niet anders dan een beweging van den aether, door 'Heeren Kracht' ontstaan en, wijl deze Kracht in de schepping alomtegenwoordig is, voortdurend gewerkt door Hem, Die in alle ding, dus ook in dien aether en in die zon, de Werker is.

Van Hem en door Hem hebben wij dus ook het licht.

Het licht is dus niet van eeuwigheid; het is niet zelf God, zoo als sommige heidenen meenden, maar schepsel, en dus niet-God. Dat is ook de religieuze betekenis van het scheppingsverhaal omtrent het licht. Het veroorzaakt alle vergoding en alle culte of eere-dienst van het licht.

En dat licht was goed. Voor God goed. Het licht in zijn wonderde schoonheid, in zijn voor heel de schepping zoo zegenrijke werking.

Al wat op aarde leeft, plant en dier en mensch, mint en zoekt het licht.

Licht wekt vreugde.

Licht is, heel de geschiedenis door, onder alle volk symbool van wat goed en heilig is.

Ook de Schrift gaat ons daarin voor.

Jesus noemt en de zijnen en zich zelf het „licht der wereld“, en de heilige apostel Johannes verkondigt: dat God een licht is, en gansch geen duisternis in Hem is. (1 Johannes 1 : 5).

Overal in de Schrift het symbool van het licht.

Het natuurlijke een zinnbeeld van het geestelijke.

Ook waar de apostel wijst op het werk des Heeren in de natuur en de genade, als hij schrijft: Want God Die gezegd heeft, dat het licht uit de duisternis zoude schijnen, is Degene die in onze harten geschenken heeft, om te geven verlichting der kennis der heerlijkheid Gods, in het aangezicht van Jesus Christus. (2 Corinthe 4 : 6).

„Dit is de vloek.“

Toen zeide hij tot mij: „Dit is de vloek, die uitgaan zal over het gansche land; want een iegelijk, die steelt, zal van hier, volgens dezen vloek, uitgeroeid worden; desgelijks een iegelijk, die valscheheid zwerft, zal van hier, volgens dezen vloek, uitgeroeid worden.“

Zach. 5 : 3.

Almeer verstaat men onder *vloek* uitsluitend een ruw uitgesproken woord, waarin Gods heilige naam misbruikt wordt.

Toch is dat de eigenlijke zin en betekenis van het begrip *vloek* volstrekt niet.

Wat men nu veelal „een vloek“ noemt, komt over de zondige lippen van een zichzelf vergeet mensch, „de vloek“ daarentegen gaat van den mond des Heeren uit, opdat Hij zichzelf in zijn heiligheid handhave.

De vloek staat tegenover den zegen.

Een neutrale toestand is hier niet. Op alles rust iets. Zoo niet de zegen dan de vloek, en omgekeerd, zoo niet de vloek dan de zegen. In beide mogen graden zijn. De één maal moogde de zegen nauwelijks merkbaar zijn, en de andere maal voor aller oog machtig uitbreken, en zoo ook de vloek de één maal ternaauwernood te bespeuren zijn, en kort daarop vernielend en verderfend indringen, maar zwak in werking of machtig doorbrekend, zegen of vloek werkt er altijd en op alles. Op uw persoon, op uw gaven en talenten, op uw gezin, op wat ge onderneemt, op heel uw existentie. In niets is stilstand. Alles is aan gestadige wisseling onderhevig. Zelfs de lendenen der bergen en der rotsen ondergaan rustloze verandering. En die nooit tot rust komende verandering heeft altoos een strekking, een uitwerking, om te doen minderen of te doen verbeteren. En voor zoover nu in dien voortgang of in dien achteruitgang met de heiligheid Gods gerekend wordt, is er in werkzaam of de zegen die benedijdt, of de vloek die vermaledijdt.

Het rechte inzicht hiervan is daarom zoo moeilijk omdat de verschillende krachten, die hier werken, zoo schier onafspreekbaar verwikkeld zijn.

Neem b. v. de schijnbaar zoo uiterst eenvoudige tegenstelling tusschen het gezonde opgroeien van het jonge kind, en het langzaam wegbreken van de levenskracht bij ouden van dagen.

Ongetwijfeld werkt in dat groeien van het kind de zegen, en in dat gestadig verzwakken van den grijsaard de vloek; maar noch deze zegen bij het kind, noch deze vloek bij den grijsaard is persoonlijk. Dat groeien is uitvloeisel van den zegen, die in de Scheppingsverhaal over ons menschelijk geslacht is uitgesproken, en die in de gemeene Gratie bestendig is, terwijl in dat langzaam inzinken van den man van jaren niet anders werkt dan de vloek, die na de zonde in den dood over ons gekomen is. De gestadige verzwakking in den ouden is de inzinking, die door de voorreken van den dood ons bij levenden lijve al minder doet worden.

Wat is nu die vloek? Het is een vernielende kracht die van God uitgaat. „Dit is de vloek, zegt Zacharia, die uitgaan zal over het gansche land, want een iegelijk die steelt, zal van hier krachtens denzelfden vloek uitgeroeid worden;

desgelijks een iegelijk die valscheheid zwerft, zal krachtens denzelfden vloek van hier uitgeroeid worden“. En dan voegt de Heere er dit bij: „Ik, uw God, breng dien vloek voort, dat hij kome in het huis van den dief, en in het huis van dengene die bij mijnen Naam valscheheid zwerft; en hij zal, namelijk die vloek, in het midden zijner huizen overnachten, en hij zal het verteren met zijn houten en met zijn steenen.“

Een geweldig aangrijpende voorstelling. Er is iemand die zondigt tegen zijn God. Hier worden nu met name de dief en de valscheheid genoemd, maar het slaat natuurlijk op elke zonde, op alles wat tegen de ordinaantien des Heeren ingaat. En nu stelt God zich tegen die zonde, en zoolang de zondige mensch haar niet loslaat, er niet mee breekt, tegen den zondaar zelve.

Er gaat tegen die zonde en tegen dien zondaar van den heiligen almachtigen God een niets sparende, een alles doordringende, een alles vernielende kracht uit. En die van God uitgaande vernielende kracht nestelt zich in uw huis, dringt in heel uw bestaan door, en kan niet tot ruste komen, eer het alles vernietigd is, zij, en uw existentie, uw huis en zelfs het hout en de steen waar uw huis uit gebouwd was.

Er schuilt in den vloek Goddelijke hartstocht. De vloek vreet als een kanker in. Hij grijpt aan, boort door, en vernietigt tot op, door en onder den bodem.

Is nu die vloek de beschikking, de raad, het besluit Gods, om alle zonde met ellende te achtervolgen?

Stellig neen. De raad, de wijsheid Gods is Goddelijk bedenken, er zijde van eeuwig, lang ere de zaak zelve komt. De raad Gods, dat Jerusalem zoo vernietigd worden, was er eer Jerusalem ontstond. En de vloek is uitgaande werking die rechtstreeks aantast.

Is dan de vloek het samenstel van vernielende instrumenten, die het verderf teweeg brengen? Ook dit niet. De instrumenten die Jerusalem vallen deden, waren de heidensehe veldheeren en krijgsvallen en aanvalswerktuigen, die wel door den vloek in beweging worden gezet, maar die volstrekt de vloek zelf niet zijn.

De vloek is de uiting van den toorn des Heeren op het oogenblik dat die toorn werken gaat. De vloek is het bevel, dat van 'Heeren mond uitgaat, en dat zich richt tot die vernielingsinstrumenten. Hij is de zich nitsprekende hartstocht van God tegen alle onheiligheid; die zich niet langer inhoudt, die er nu aan wil, en zijn kracht door de scheppende macht van het vloekwoord doet.

Wat in den vloek optreedt, is de presentie van God Almachtig. Die zich op het kwade werpt om het te breken.

Als de vloek van God uitgaat, komt de doem en is het drijven van zijn toorn onweerstaanbaar.

Hier is dan ook het diepe mysterie van Golgotha.

De vloek die op den Man van Smarte was, nu hij zich met de zonde één maakte, en daarom de toorn Gods niet rustende, er hij onderging in den eeuwig dood.

Met het Pascha er achter, o, ongetwijfeld, maar toch de vloek die den toorn niet rustende deed, met volle energie zich op het Lam Gods dat onze zonde droeg, richtende.

Niet dus de heidensehe opvatting van den vloek, als van een noodlot waaraan geen ontkomen is, gelijk soms verdoelden van geest nog roepen: Ga van mij weg, aan mij is niets te redden, ik ben onder den vloek!

De vloek Gods is wel persoonlijk en ze gaat door; doch nooit gaat er een vloek van God uit, die niet kan afgeleid of gestuit of in het eind in genade verkeerd worden.

De vloek is vervloekt, maar de gemeene Gratie ondervangt hem nu reeds; en eens verkeert de vloek in heerlijkheid als de elementen brandende zullen versmelten, en de nieuwe aarde komt.

Adam moest den dood sterven, dat is de vloek, maar de gemeene Gratie gunt hem negen eeuwen, en als hij sterft, gaat hij de opstanding tegemoet.

Mits, en dat is het waarop het aankomt, mits we ons maar niet inbeelden, dat de vloek vanzelf afvalt.

Neen, niet gestuit en niet ondervangen, werkt de vloek door, in uw persoon, in uw kinderen, in uw geslacht, uit elke zonde telkens nieuwe zonde teelend en die zonde met ellende achterenvolgend. Ge weet het uit uw eigen leven wel.

Daar stuiten en ondervangen nu is tweemaal.

De vloek jaagt de zonde na, en dus u, zoolang ge de zonde vasthoudt. Maar ook, zóó niet laat ge de zonde los, of de vloek schrijdt u voorbij. Als het maar geheel loslaten van uw zonde is. Niet ze aan een koord vasthouden, waarmee gij ze straks weer naar u toetrekt. God laat niet met zich spotten. Neen, loslaten is hier radicaal breken. En dan valt ook de vloek u niet meer. Zoo kan een persoon, zoo kan een gezin, zoo kan een geslacht, zoo kan een volk den vloek van zich afwenden, als op de zonde de ban wordt gelegd.

En dan komt er vanzelf het tweede bij, het ondervangen. En dat grijpt plaats in de verzoening die Christus aanbracht, in den vloek dien hij droeg. Het aangrijpen van Golgotha.

Breken, radicaal breken met de zonde, waar de vloek aan kleef, en gelijktijdig kleven aan Jesus die den vloek voor ons droeg, dat is de dubbele zielsmacht die den vloek van u afwendt.

En anders, dan komt de vloek gewisselijk.

Amsterdam, 4 April 1902.

Voor de Vrouwenkampen in Zuid-Afrika.

Verantwoord in ons nummer van 30 Maart: f 7084.40; verder ontvingen wij van den heer W. J. Caspers van de leerlingen der Chr. school te Heinoord f 0.501/2; van den heer A. Oosterwijk, van id. id. te Breda f 1.45. Totaal f 7086.351/2.

Welkom aan Dr. Scheurer.

Verantwoord in ons nummer d.d. 30 Maart: f 255.611/2; verder van Ds. W. v. d. Brink, uit de catech. bus der Geref. kerk te Voorburg f 2.50; van S. f 2.50. Totaal 260.611/2.

Prof. Wielenga.

Het heengaan van Prof. Wielenga heeft ook ons met droefheid vervuld.

Het ernstige lijden, dat hem plotseling noodzaakte zich aan allen arbeid te onttrekken, deed reeds van stonde aan de vrees opkomen, of deze krankheid niet het begin van het einde wezen kon. Maar die vrees scheen beschaamd te worden, waar uit Eudokia slag op slag goede tijding kwam. Reeds was er hope, dat na de Paaschvacantie Prof. Wielenga zijn arbeid ten deele zou kunnen hervatten. Toen ook hier weer bleek, dat de mensch wikt, maar God beschikt. Eer Paascheest ons het Opstandings-evangelie bracht, had God de Heere onzen broeder weggeroepen, waar geen smart of lijden hem meer wacht, maar de Sabbathruste onzes Gods.

Voor de school, die hij lief had met al de liefde van zijn hart, en de kerken, die hij steeds bereid was met raad te dienen; voor de pers, die hij verrijkte met zijn bijdragen, en de stichtingen van barmhartigheid, wier geestelijke verzorging hem nauw aan het hart lag, is zijn heengaan een niet gering verlies. Prof. Wielenga was niet een man, die zich opsloot in den engen kring der studeerel. Al toonden de beide door hem gehouden oraties, dat hij een scherpzinnig had op de beginselen en goed thuis was in de geschiedenis der kerk, toch is zijn wetenschappelijke nalatenschap niet groot. Zijn aard dreef hem meer tot de praktijk. Jongelingen op te voeden tot dienaren des Woords. In te grijpen in de spannende vraagstukken op kerkelijk gebied. Te waarschuwen, waar naar zijn overtuiging onraad dreigde. Daarin lag zijn kracht en betekenis voor onze kerken.

Bovenal, Prof. Wielenga was een man van karakter. De ernst van zijn levensopvatting sprak uit elk woord en elke daad. De invloed, die van hem uitging op degenen, die aan de school der kerken werden opgeleid, was voor menigen ten zegen. Zijn oprechtheid en waarheidsliefde waren algemeen bekend. Voor wat hem dacht recht te zijn, streed hij zonder aanzien des persoons en zonder naar gunst of ongunst van het publiek te vragen. Het haantje van den toren, dat met elke windvlaag meedraait, was hem een gruwel. Semper idem, steeds zichzelf gelijk te zijn, de eereitel die hem wettig toekam.

Dat zulk een scherp geteekend karakter ook zijn schaduwzijden had, spreekt van zelf. De stoerheid, aan het Friese karakter eigen, loopt licht gevaar in scherpheid over te slaan. Vooral in de laatste periode zijns levens, toen een langzaam slopend lijden de kalme van zijn gemoedsleven verstoortte, was de invloed van dat lijden soms wel te merken ook in de wijze, waarop hij tegen broederen polemiseerde.

Maar aan onze waardeering voor het vele goede, wat God ons in Prof. Wielenga geschonken heeft, doet dit niets tekort. Voor de stille majesteit des doods staande, worden al onze geschillen zoo klein. En al vloekt het de mortuis nil nisi bene, van de dooden niets dan goeds, met de ootmoedige belijdenis, dat zelfs de allerheiligsten nog maar een klein beginzel der volmaakte heid bereikt hebben, bij het geopende graf zwijgt de critiek en laat aan het bedroefde broederhart het woord.

Daarom, waar in onze dagen vaak zoo bittere klacht valt over karakterschaarschte, danken we God, dat Hij ons in Prof. Wielenga een man schonk uit één stuk; een man, die zijn overtuiging nooit verloochend heeft, maar steeds open en rond voor zijn gevoelens uitkwam; een man wiens levensdoel geen ander was dan te strijden voor de eere Gods.

Zijn gemis zal niet alleen aan onze Theologische school, maar in heel onze kerkelijke wereld diep worden gevoeld. De ledige plaats, die hij achterliet, roept de ouderen op de geleerden nauwer aaneen te sluiten, en de jongeren, om de gaven en talenten, die God hun schonk, niet te begraven, maar te gebruiken in den dienst des Heeren.

De nagedachtenis des rechtvaardigen zal tot zegen zijn.

Historisch Materialisme.

Prof. Kernkamp, die verleden jaar als hoogleraar aan Amsterdam's Universiteit optrad met een inaugurele oratie over de *materialistische opvatting der geschiedenis*, heeft wij gehad van het door hem gekozen onderwerp.

Marx en Engels, de beide woordvoerders der sociaal-democratie, hadden getracht de geschiedenis op een geheel nieuwen grondslag op te bouwen. Volgens hen wordt heel de geschiedenis beheerscht niet door ideale motieven, maar door den klassenstrijd, die weer het gevolg is van de economische toestanden. Het materialisme, dat den grondslag vormt van het socialisme, moest ook hier worden doorgevoerd. Elke hoogere opvatting, die in de geschiedenis de werking zag van religie, vrijheidszin, rechtsgevoel enz. heette burgerlijk, kapitalistisch en bekrompen. Niet, alsof deze materialistische opvatting daarom het bestaan of de kracht dezer factoren loochende, maar deze factoren zelf waren geen geestelijke, zelfstandige machten, die in het leven der volkeren optreden, maar producten van de economische structuur der maatschappij. De materiële toestand van het volk beheerschte de geschiedenis; daarin lag alleen de sleutel tot verklaring der groote omwentelingen, die in de geschiedenis hadden plaats gevonden. En wat men dusver als geestelijke factoren had aangezien, waren niets anders dan de onbewuste afspiegelingen in het menschelijk bewustzijn van de materiële

factoren, waardoor de menschheid wordt geleid.

Het is tegen deze materialistische opvatting der geschiedenis, dat Prof. Kernkamp optrad. Niet, alsof hij ontkende, dat de vroegere economische verhoudingen een belangrijken invloed hebben gehad op de groote wereldgebeurtenissen, maar hij weigerde uit deze materiële factoren alleen heel den loop der geschiedenis te verklaren. Niet in de wereld buiten den mensch, maar in den mensch zelf, niet in de materie, maar in de ziel ligt ter laatste instantie de oorzaak van het menschelijk handelen. Wie daarom met de materiële omstandigheden alleen rekent, en niet met de psychische eigenschappen van den mensch, kan de raadselen der geschiedenis niet ontcijferen.

Een der hoofdpunten, waarover de strijd gaat, is het tijdvak der reformatie. Dat in dien tijd geweldige omkeeringen hebben plaats gevonden, op economisch terrein, was reeds lang bekend. De boerenkrijg in Duitsland spreekt daarvan duidelijk genoeg. Maar de socialistische opvatting der geschiedenis, en misschien komt hierin het verschil het scherpst uit, wil de machtige worsteling der geesten, die toen op religieus gebied plaats vond, alleen uit de stofelijke factoren, uit den klassenstrijd dier dagen verklaren. Wanneer ik, zoo zeide Prof. Kernkamp,

Wanneer ik bv. een socialistisch auteur hoor verkondigen, dat Calvin's leer van de uitverkiezing en Luther's leer van de rechtvaardiging door het geloof alleen, beiden den indruk weerspiegelen van het feit, dat de kapitalistische productiewijze alle bestaande maatschappelijke verhoudingen ondersteunt boven goot; wanneer hij in Calvin's leer; dat God beslist, of de mensch geboren is tot eenig heil of tot eeuwige verdorpenis, een geniaal voorgevoelen ziet van de gevolgen der kapitalistische productiewijze, die den een naar boven, in den schoot van den rijkdom, en honderd anderen naar beneden, in den afgrond der armoede werpt — dan vind ik deze verklaring van een religieuze leer bijna even geniaal als het voorgevoelen van Calvin zelf, maar zij helpt mij in geen enkel opzicht tot een beter begrip van de geschiedenis van het Calvinisme of van de Calvinisten, omdat de bewuste, aan de waarneembare oppervlakte der verschijnselen komende motieven — hunner handelingen geheel andere waren dan de onbewuste, die hier als onderstrooming onder die oppervlakte worden verondersteld.

Het standpunt, dat Prof. Kernkamp hier tegenover innam, was principieel zeker niet sterk. Wanneer hij verklaarde, dat het voor de praktijk der geschiedvorschning en geschiedschrijving er bitter weinig op aankomt, of men leert, dat de materie den geest beheerscht of omgekeerd; dat dit vraagstukken zijn, die den filosoof interesseren kunnen, maar dat de historicus alleen te vragen heeft naar de motieven, waarvan de menschen zich, in meerdere of mindere mate, bewust waren bij hun handeling, dan wordt hiermede de diepste vraag, waaraan deze motieven te danken zijn, op zij geschoven. Al mag Prof. Kernkamp dan ook als zijn persoonlijke geloofsbelijdenis uit spreken, dat de allerlaatste reden, waarom zooveel duizenden werden meegesleept door de ideeën der hervormers, het verlangen der menschelijke natuur is naar het geloof in een idee, deze idealistische opvatting blijft bij de wetenschap buiten rekening. Ook hier vindt men weer het valsche dualisme tusschen geloof en weten, tusschen de exacte wetenschap, die alleen met de feiten rekent, en de persoonlijke overtuiging van den onderzoeker; een dualisme, dat in de praktijk onhoudbaar is. Wie gelooft aan een beginsel, kan dat bij zijn wetenschappelijk onderzoek niet opzij zetten. Hij wordt er, bewust of onbewust, toch door geleid.

Het spreekt wel van zelf, dat het Socialisme op dezen aanval van den Amsterdamse hoogleraar het antwoord niet is schuldig gebleven.

Nog steeds gaan de socialistische woordvoerders voort, met den hun toegekaatsen bal terug te werpen.

Voor ons heeft deze strijd een dubbel belang.

Vooreerst, omdat in deze polemiek steeds scherper en onbewimpelder de atheïstische en materialistische wereldbeschouwing, die aan het Socialisme ten grondslag ligt, op den voorgrond treedt.

Men hoore bijv. wat Jos. Looppuit in *De Kroniek*, in een critiek op Prof. Kernkamp's oratie over de zonde en den zondeval

schrijft:

Het leerstuk van de zonde en de zondeval, een theologische bemiddeling tusschen de eenwige leerstellingen die de menschheid nog uit het tijdperk van het oorspronkelijk communisme overgeërft bezat, en de opkomst der onderdrukking van het eene deel van de menschheid door het andere door het ontstaan van het privaatrecht, waardoor „alle handelingen der menschen sedert Adam's val in het Paradijs“ „met zonde werden bevlekt“ en niet meer „rein konden worden“, had in de middeleeuwen met behulp van de wijsbegeerte van Aristoteles, geleid tot het kanonieke recht, dat eigendom en overheid eigenlijk maar goed sprak, om der zonden wil. Volkomen echter was de toestand niet. Deze bemiddeling zocht dan, gelijk men weet, het katholieke in hare kerk tot stand te brengen. Hiervandaan de wereldlijke opperheerschappij van Paus.

Waar in het protestantisme nu deze stut wegviel door het geheel vernietigen van de hiërarchie van den paus, daar trokken de uiterste partijen, vooral de onderste lagen des volks, die van de Reformatie algehele verlossing van hunnen nood en ellende verwachtten, van zelf de lijn door, en zworen elke overheid af. En, zich niet kunende keeren tegen de economische noodtoestand van het privaatrecht, trachtten zij, even als de eerste christenen dat deden, een communisme van verbruik in te voeren.

Zulke uitlatingen bewijzen beter dan afgetrokken redeneeringen, hoe onwaar het zeggen is, dat het socialisme alleen een economische theorie zou zijn, die met het geloof

aan God, aan een zedelijke wereldorde, aan de geestelijke goederen der menschheid, niets te maken heeft.

Wie zoo de geschiedenis, dus heel het doen en streven van ons menschelijk geslacht, ten slotte verklaren wil uit de wijze van productie, uit den strijd tusschen rijken en armen, uit de meest materiële belangen van den mensch, heeft daarmede principieel niet alleen de leiding Gods, maar ook den invloed van alle hooger zedelijk ideaal geloofchend.

Maar ook wekt deze strijd onze belangstelling, in zooverre de aanval van Prof. Kernkamp de socialistische meer bepaald noodzaakte, zich uit te spreken over de waarde, die Calvin en het Calvinisme in hun oog voor de geschiedenis hebben gehad.

Zonder aarzelen, wordt daarbij door hen de superioriteit van Calvin erkend:

„In deze taak“, zegt nu Engels in het artikel, dat als voorrede voor zijn Utopie en Wetenschap in de Nieuwe Zeit van 1892 verscheen, mislukte Luther, maar „segevierde juist Calvin.“ Waar het Luther niet gelukt was met de Reformatie ook tegelijk het burgerdom in de hoogte te halen, en in Duitsland de hervorming een geweldmiddel in handen der vorsten is geworden en zelfs Luther gedwongen was de lijfeigenschap te sanktioneren, precies als een eeuw voor hem Paulus dit met de slavernij gedwongen was te doen; daar was het Calvin met zijn streng doorgetrokken echt burgerlijk dogma en zijne democratische kerkordering wel gelukt.

Terwijl dit nader aldus wordt uitgewerkt:

Calvin kwam na Luther en Zwijngli; hij was de heksluit van het protestantisme en begreep dan ook zeer goed, dat hij het hek voor goed sluiten moest, wilde de Reformatie burgerlijke beweging in die landen waar zij door de politieke constellatie een goeden bodem vond, niet te gronde gaan aan tal van buitensporigheden.

Zoo geweldig bekrompen en fanatiek, zoo geheel en al een geworden met de Schrift, vergat hij toch nooit, als het ware, dat de Reformatie geheel en al samenhangt met de machtspositie van de burgerklasse in de zestiende eeuw. Men kan het eens zijn met wat Prof. Allard Pierson in zijne studies over de Reformatie zegt, dat hij van alles in zich bevatte en uit zijn schriften eene veelzijdige houding blijkt; deze tegenspreken die Prof. Pierson zoo scherpsinnig opendeekte, zijn de tegenspreken van den tijd waarin en de omstandigheden waaronder Calvin werkte en streed; van de klasse die hij vertegenwoordigde en voor wie hij vocht.

Naar twee kanten moest hij zich wenden of liever had hij de historische taak het protestantisme te verdedigen. Naar die van het katholicisme, dat nog zooveel in zich had van die levenslustige opvatting van den godsdienst en alle uiterlijkenheden, die hem zoowel in het katholicisme zelf, als in zijn eigen protestantisme in den vorm van het „liberalisme“ en „spiritualisme“ het leven veraurde; anderzijds tegen eene al te geweldige verinnerlijking van het godsdienstige leven, dat zelfs tot een praktisch christendom, n.l. een omzetting van de leer van Jesus in het maatschappelijk leven, leidde, zoals dit bij tal van wederdoopersche sekten plaats vond. Tegen alle drie is hij, met het geweld van zijn fanatisme en zijn schriftkennis, met al het zelotisme van een door God gezondene te keer gegaan. De eene achte hij gevaarlijker dan de godsdienst van den Paus, het deed hem uit angst voor de Reformatie in zijn heilige stad Genève Michel Servet naar den brandstapel zenden; de anderen noemde hij „zwijnen, die alles met hun snuit omwoelen“, en in de „Institutio“ wordt in het vierde Boek dat over de overheid handelt, niet minder geweldig opgetreden tegen dezen „uitwas“ van het protestantisme der zestiende eeuw, als overal elders.

Er ligt in deze teekening, ook al is zij als caricatuur bedoeld, geen geringe lof voor den Hervormer van Genève.

Terwijl Luther niet bij machte bleek, het absolutisme der vorsten en het feodalistische maatschappelijke stelsel te breken, waardoor de reformatie in Lutherse landen tot vrijmaking van het volk zeer weinig heeft bijgedragen, daar heeft Calvin niet alleen voor de geestelijke, maar ook voor de stofelijke belangen gewaakt, en is het Calvinisme de oorsprong en waarborg der volksovervrijheid geworden.

En tegelijk heeft Calvin met vaste hand de buitensporigheden van het Christelijk socialisme beteugeld, dat in de Anabaptisten en Wederdoopers het hoofd opstak, en consequent doorgevoerd, tot een vernietiging der maatschappelijke orde zou hebben geleid.

Is dit billijk?

Nog steeds gaat de pers voort, met klaagliederen te zingen over de weinige activiteit, die de Vrije Universiteit toont, om tot uitbreiding harer faculteiten en, van het getal harer hoogleraren over te gaan.

Wel het scherpst werd die klacht geformuleerd in hetgeen Ds. Sikkink in *Holland's Kerkblad* schreef:

Indien de Universiteit zich thans niet doorzet, zal zij te gronde gaan. Zij zal dan haar oordeel dragen, dat zij haar tijd niet heeft bekend. Zij zal haar oordeel dragen, dat zij, ondanks haar bedoelen, ons volk in zijn nood toch niet heeft begrepen en geholpen. Dat volk wordt reeds lang door andere geesten geleid in zijn literatuur en in het publieke leven. Een volgend geslacht zal geen Vrije Gereformeerde Universiteit meer, indien die Universiteit het aan dat geslacht niet geleerd zal hebben en voor dat geslacht geen mannen van alzijdige ontwikkeling heeft gekweekt.

De verontschuldiging dat er geen mannen zijn, nemen we daarbij niet aan, — of ze wijst reeds ons verval, en dwingt ons, het aangezicht van schaamte te dekken. Voor 25 jaar gaven de Staatsuniversiteiten dan ook wel mannen, die zich wetenschappelijk aan de spits van ons Gereformeerde volk konden stellen en een Universiteit konden stichten! — en zal nu die

Universiteit men enkelen man Theologie gekw zijn. Zij promov daarmede toch Hooger Onderw Universiteit?

Maar al ware keling der Vrij katheders hekw in de gehele onze Nederlanden de Heere ze, laten wij ze to vaarden. En ind te vinden zijn, schappelijk ver

Wij willen woord, hoe se door liefde is ingegeven. Maar een afbreuk in is toch een li

Vertrouwen verre heeft de trouwen moge bitter aangeval wat haar droe sympathie van Geloof Ds. S dat vertrouw dermijnd! En tingen de sym liefde ook de elke hope, dat breiden en in zegen zal wor sneden?

Bovendien, d name tegen d theologische fa niet billijk.

Dat de Sta Kerken manne eminente gaver bied toegerust, school, hoe ko zijn moge, kan man voortbreu zijn geen vru worden door welbehagen, u doen kan, is aanwezig zijn, te brengen, di wetenschap.

Hoe weinig e kan, toont wel Universiteiten, ten, toch telk wanneer een l schande voor N uit België, Duit tenrijk moeten

Dat de Vrije getal studenten, faculteit nog al sche faculteit ze den, daarvan heeft kunnen al tot verwijt wor komt, dat juist de hope voor plaats gericht per, Bavinck e zijn weggenome voltold.

Als Rachel kinderen heeft e dan niet terech van God, die geweerd heeft.

En evenmin aanvoert, dat d lieden tot docto mede de bevo onderwijs te ge dus elk der doo tot hoogleraar

theologie, waar dering is, en a schappelijk aan heald wordt, zo doorgaan. Maar rarische faculte toreren moet, einde der studi absurditeit voe professor in den

Wil Ds. Sikk de Universiteit, schappelijke ma gevonden kunne moeten gaan en verloren zijn,“ d dan juist zijn, v heid te voorspell studeerende, en jonge mannen, schappelijke tale

Laat ons ten s toevoegen, om s ten van den slus van de Vrije U Niets zou gem Universiteit, dan zeker aantal be geest, zoo als wanneer deze b en de katheders die nu wel ge talenten betaten torststel droegen een menschenlev om tot nieuwe ook wanneer l voor deze valk waarlijk een sie den zijn.

Nu kan zeker begaafde person dat men de taler schonk. Maar Hoogeschool lee teit, die op wet naam nog vesti rekenbare schad met overhaasten vult.